

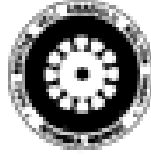

HIZIR TAPIMI ve ALEVİ-BEKTAŞİLİK'TE HIZIR İNANCI

(İnanç- Mitolojik ve Toplumsal Yönleriyle)

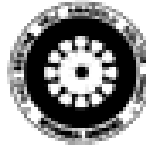
Süleyman Zaman

**HIZIR TAPIMI ve
ALEVİ-BEKTAŞİLİK'TE
HIZIR İNANCI**

**(İnanç- Mitolojik ve Toplumsal
Yönleriyle)**

**Yazar
Süleyman ZAMAN**

Hacı Bektaş Veli Kültür Yayınları
Yayın No: 1

**HACI BEKTAŞ VELİ ANADOLU KÜLTÜR VAKFI
İSTANBUL MERKEZ ŞUBESİ**

Mahmut Şevket Paşa Mah. Piyale Paşa Cad. No:
128 Şişli - İstanbul

Tel: 0212 238 01 02 - Faks: 0212 238 02 62
www.hacibektasvakfi.com

Kitabın telif hakları, Hacı Bektaş Veli Kültür Yayınları'na aittir. Yayınevinden ve yazardan yazılı izin alınmadan, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Ofset Hazırlık, Baskı, Cilt

Mart Matbaacılık Sanatları
Merkez Mh. Burcu Sk. No:6/1 Kağıthane-İstanbul
Tel: 0212 321 23 00 Faks: 0212 295 75 11
www.martmatbaa.com.tr – info@martmatbaa.com.tr

İÇİNDEKİLER

Önsöz 1	5
Önsöz 2	7
Hızır Tapımı ve Alevi-Bektaşilik'te Hızır İnancı	11
Şiirlerde Hızır ve Hıdırellez	33
Ozanların dizelerinden Hıdırellez.....	36
Hızırla ilgili deyimler.....	47
Kaynaklar	48

ÖNSÖZ (1)

Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı İstanbul Okmeydanı Şubesi'nin bir kültür hizmetini daha yaşama geçirdiklerini görmekten çok mutlu olduk ve sevinç duyduk.

Günümüzde kitap okumanın gittikçe azaldığı bir dönemde, özellikle Alevilik ve Bektaşilik konularını içeren küçük "kitapçıkların" çıkarılması ve canlarımıza bu kitapçıkların sunulması çok önemli bir değer içermektedir.

Aleviliğin asimilasyona uğratılmak istendiği ve şifileştirilmeye çalışıldığı bir dönemde yazarımız Süleyman Zaman'ın hazırlayacağı bir dizi kitapçığın yayına hazır-

lanmasını önemsiyoruz ve genel merkez olarak bu çalışmayı destekliyoruz.

Okmeydanı Şubemizin yapmış olduğu kültürel çalışmalarını dikketlice takip ediyoruz. Bu kitapçık çalışmasını da bu kültürel çalışmanın bir devamı olarak görüyoruz.

Başarılarınızın devamını diliyoruz.

Hacı Bektaş Veli
Anadolu Kültür Vakfı
Genel Merkezi
Başkan
Ercan GEÇMEZ

ÖNSÖZ (2)

Günümüzde Alevilik-Bektaşilik üzerine büyük tartışmalar yapılmakta ve bu konuda kafalar bir hayli karıştırılmaktadır.

Bir Alevi-Bektaşi Kurumu olarak, bu konuda kafaları netleştirmek, buraya gelen Alevi Canlarımıza Aleviliği daha doğru, daha bilimsel ve hurafelerden arınmış daha akılcı bir anlayışla algulamalarını ve öğrenmelerini sağlamak için üzerimize düşen görevleri yapmaya çalışıyor ve bu konuda büyük uğraşlar veriyoruz.

Kurumumuzda bir yandan Alevi ibadetlerini (Cem, Semah, Kurban,..v.s.) uygulatırken, bir yandan da akademisyenle-

rimizi, yazarlarımızı, sanatçılarımızı ve ozanlarımız kurumumuza taşıyarak paneller, seminerler ve konserler düzenliyoruz. Burada ki amacımız, Aleviliği-Bektaşiliği hem teorik ve hem de uygulamalı olarak öğretmek ve yaşatmaktır.

Ama biz bu çalışmalarını yeterli görmüyoruz. Yapılan panellere ve seminerlere gelen canlarımız daha sonra burada konuşulanları unutuyorlar. Bir deyim vardır "söz uçar, yazı kalır". Bizde bu görüşten hareket ederek bilgilerin kalıcı olmasını sağlamak gerekir dedik. Bunun üzerine kurumumuzun yöneticileriyle görüştüğümüzden ve "artık yalnız konuşmalarla değil, bunları yazıya döküp kitaplaştırmak gerektiğine" karar verdik.

Bu karar doğrultusunda yazarımız Süleyman Zaman'dan Aleviliği ve Bektaşiliği herkesin anlayacağı bir dille biz dizi kitapçıklar halinde yazmasını istedik.

Bu konuda bize gerekli desteği veren

yazarımız Süleyman Zaman küçük kitapçıklar halinde hazırlamış olduğu Alevilik-Bektaşilik dizisini hazırlamaya başladı.

Hazırlanan kitapçıklar cepte taşınabilecek ve en az 45-50 en fazla 100-110 sayfa olacaktır.

Bu dizi kitaplardan ilkinii yayınladık.

Bundan sonra ki kitapçıkları da hazırladıkça yayına sunacağız.

Yazarımıza bu çalışmasından dolayı teşekkür ediyoruz.

Hacı Bektaş Veli
Anadolu Kültür Vakfı
Yönetim Kurulu Adına
Başkan
Kamil AYKANAT

Bir söylenceye göre; Hazret-i Ali ve Hazret-i Fatıma, oğulları İmam Hasan ile İmam Hüseyin'in hastalanmaları üzerine çocuklarının sağlıklarına kavuşmaları için üç gün oruç adarlar. Oruçlarını açacakları sırada; birinci gün bir yoksul kapıya gelir ve çok aç olduğunu belirtir. Hz. Ali ve Fatıma yiyeceklerini bu yoksula verirler. Kendileri sadece su içerler. İkinci gün oruçlarını açacakları sırada bu kez kapıya bir yetim gelir. Aç ve sefil durumda olduğunu görürler ve bu duruma dayanamayan Hz. Ali ve Hz. Fatıma o günkü yiyeceklerini de bu yetime verirler. Yine suyla yetinirler. Üçüncü gün tam oruçlarını açacakları sırada kapıya bir tutsak gelir. Tutsak aç ve bitkin durumdadır. O günün

nafakasını da tutsağa verirler. Böylece aç olmalarına karşın üç gün oruç tutmaktan vazgeçmezler ve sadece suyla oruçlarını açarlar.

Bu durumda, yoksulu, yetimi, tutsağı kendi açlıklarına karşın doyuran bu ulu insanların "*nefislerini yenerek*" bunu başarmaları adına üç gün oruç tutulur. Yani "*Hızır Orucu*" bir yönüyle insanların "*nefislerini yenme*" iradesini gösterebilme ve bu istence sahip olmaya yönelik tutulan bir oruçtur.

Aleviler; Hz. Ali ve Hz Fatıma'nın; "*yoksul, yetim ve tutsak*" kimlikleriyle evine gelen kişinin "*Hızır*" olduğuna inanırlar. Bundan dolayıda "*Hızır Orucu*" tutarlar.

Yine bir başka söylenceye göre ise; Nuh Peygamber'in gemisi tufan sırasında fırtınaya tutulunca gemide bulunanlar korkudan sığınacakları bir güce sığınmak istemişler. O an akıllarına "*Hızır*" gelmiş ve "*Ya Hızır bizi kurtar*" diye bağırma ve "*Dua*" etmeye başlamışlar. Bunun üzerine fırtına dinmiş ve gemi normal yoluna

devam etmiş ve insanlar ölümden kurtulmuşlar. İşte bu durum üzerine orada ki insanlar kurtulduklarından dolayı “*Hızır*” adına üç gün oruç tutmuşlar.

Kimilerine göre; Hızır, Arapça Hadra ya da Hazar’dan (*yeşil anlamına gelir*) dilimize Hıdır ya da Hızır olarak girmiştir. Hz. Muhammet’ten aktarılan bir söylenceye göre; adı bilinmeyen bir kişinin; kupkuru, otsuz, susuz bir yerde oturduğunu ve o kişi kalkıp gittikten sonra o yerlerin yemyeşil ve dalgalanan otlarla kaplandığını söylemiş. Hz. Muhammed’e dayandırılan bu söylenceye göre bu kupkuru ve verimsiz alanı, yemyeşil ve verimli alana çeviren kişinin “*Hızır*” olduğu belirtilmiştir. (*Büyük Larousse Cilt; 9; İlgili Madde*)

Kuran tefsircileri, Kefh suresinin ayetlerinde (59-82) adı verilmezse de kendisinden söz edilen bilge ve ermiş kişinin “*Hızır*” olduğunu söylerler. Bu ayetlerde belirtildiğine göre Hz. Musa, adı belli olmayan bir gençle “*iki denizin birleştiği yere*” (Süveyş Boğazı) doğru yolculuğa çıkar. İstenilen yere varıldığında, yanlarında

bulunması gereken kurutulmuş balık akıllarına gelir. Ancak balık canlanarak suya atlayıp kaybolmuştur. Kaybolan balığı ararlarken Allah'ın kendisine rahmet (*bol-luk, bereket*) ve ilim (*bilgi, beceri, bilim*) verdiği bir kişi ile karşılaşır. Musa, Kur'an tefsirinde adı "*Hızır*" olarak geçen bu kişiden, sahip olduğu özel bilgileri kendisine de öğretmesini ister. Ancak, Hızır bu bilgileri öğrenmesi için Musa'ya sabır sınavından geçmesi gerektiğini belirtir. Bu konuda Musa kesin söz verir. Musa, bu bilge kişiyle (*Hızır'la*) bir yolculuğa çıkar. Ne var ki Musa, verdiği sözü unuttur ve bilge kişinin (*Hızır'ın*) yaptığı bazı işleri ve bazı bilgileri öğrenme sabırsızlığını gösterir. Bunun üzerine bilge kişi (*Hızır*), Musa'nın verdiği sözü anımsatır. Musa, birkaç kez özür dilemesine karşın yine de nefesine egemen olamaz ve sabırsız davranışlarını yeniden ortaya kor. Bunun üzerine de bilge kişi (*Hızır*); şimdi "*anlayamadığım şeylerin içyüzünü açıklayayım*" diyerek, Musa'nın anlam veremediği davranışlarının nedenlerini açıklar.

Tasavvuf yorumcuları burada sözü edilen “iki denizin birleştiği yer”i aslında görünen âlemle (*Musa*); Batin (*görünmeyen*) âlem’in (*Hızır*) buluşması olarak değerlendirirler. İnsanın bir görünen yanı; yani zahiri yönü ve bir de görünmeyen (*özü*) yönü vardır. Görünen âlem görünmeyen âlemin dışı yansıması veya kendini açığa koymasıyla oluşmaktadır.

Hızır’ın kimliği konusunda çok farklı görüşler ve anlayışlar bulunmaktadır. Hızır’ın kimliğine uygun kimse var mıdır? Söylenen öykülerden hangisi Hızır’ın niteliklerini yansıtmaktadır? Bu konuda genel kanı olarak şu görüşler ileri sürülmektedir.

- a- Hızır, Mezopotamya’da Gilgamiş destanında ki kahramanları anımsatmaktadır. O destanda yazılan öyküye göre Gilgamiş’in arkadaşı Endgidu ölür. Gilgamiş bunun üzerine ölümsüzlüğü bulmuş olan Ut-napiştim’i aramaya koyulur. Ut-napiştim “ölümsüzlük otunu” Gilgamiş’a verir. Ama Gilgamiş bu otu yemeden bir yılanı kaptırır ve böy-

lece “ölümsüzlüğe” ulaşamaz. Bura da bu öyküyü “Hızır” kültüyle birleştiren yönü Hızır’ın ölümsüz olmasıdır. Utnapiştım’ın “ölümsüz oluşu” halk inancında Hızır’ın bedeninde ölümsüzlüğe dönüşmüştür. Ölümsüzlük Hızır’a yüklenmiştir.

b-Hızır; doğu mitolojisinin büyük kahramanı İskender’in Zülkarneyn’in olarak kurgulanmıştır. Zü (*Sabip olma*) Karn (*boynuz, tepe, güneş, perçem*) anlamlarına gelir. Zülkarneyn ise “iki boynuzlu” demektir. Zülkarneyn’in kim olduğu tam olarak bilinmemektedir. Kur’an da ismi geçen Zülkarneyn ile İskender’in aynı olduğu konusunda net bir görüş bulunmamaktadır. Zülkarneyn söylencesi; başının iki yanında çift boynuz bulunması; dünyanın her yanını (*doğusunu, batısını*) dolaşması; özünde karanlığı ve aydınlığı taşıması; iki yandan örülmüş saçlarının olması; bazen gökyüzünde bazen de güneş’in üzerinde gö-

rünür olması...vs. gibi söylencelerle beslenmiştir. Bu söylence de Zülkarneyn'in her yerde bulunması, dünyayı dolaşması, karanlık ve aydınlık gibi iki zıt işlevi yüklenmesi...vs. gibi tanımlamalar "*Hızır Kültürü*"ne yüklenmiş ve Hızır her yana ulaşabilen bir kimlikle donatılmıştır.

- c- Hızır; Tevrat'taki İlyas Peygamber'le özdeşleştirilmiştir. Bir öyküye göre Haham Yeşua (*Yabudi din adamı*) ben Levi ile bir müddet arkadaşlık eder. Yolculukları sırasında İlya (*İlyas*) tuhaf işler yapar, Yeşua'nın bunlara canı sıkılır. Olup bitenlerin içeriğini anlayamayan Yeşua, İlya'dan (*İlyas'dan*) yaptığı davranışlarının sebeplerini sorar; İlyas da bunları ilâhî takdirle yaptığını söyleyerek sebeplerini anlatır. Bura da görüleceği gibi Hz. Musa ile Hızır arasında bir benzerlik vardır. İlyas, İsrailoğulları'nın Peygamberi'dir. Tevrat'ta ismi Elia olarak geçer. Halkın putlara tapmasına engel olma-

ya çalışan ve bunu başaramayan İlyas peygamber bu durumdan dolayı çok sıkıntı yaşar. Bunu üzerine Tanrı'ya yalvararak, Tanrı'nın kendisini katına veya yanına çağırmasını diler. Bunun üzerine ateşten bir at ile göğe yükselir.

Görüldüğü gibi "*Hızır*" hem tarihsel ve hem de mitolojik bir kimlik olarak ortaya çıkmıştır. Halk inancının "*ortak değeri*" olarak söylencelere taşınmış, belleklere kazınmış ve sürekli yaşatılmış olan ulu kişilerin kimlikleri "*Hızır*"a yüklenilerek, halk yaşatmak istediği veya özlemini duyduğu değerleri Hızır Kültüne taşıyarak o değerleri ölümsüzleştirmiştir.

Hacı Bektaş-i Veli Vilayetnamesi'nde şunlar anlatılır.

"Hünkâr'a bir ikindi üzeri, güzel yüz-lü, tatlı sözlü, alev saçlı, yeşil giysili bir aziz geldi.

Boz donlu bir ata binmişti; Saru İsmail karşıladı, atını tuttu. O kişi teklifsizce

doğru Kızılcavalvet'e yöneldi ve içeri girdi.

Saru İsmail; "acaba bu atını tuttuğum er kim ola, Őimdiye değin bunun gibi nur-lu, güzel yüzlü ve beybetli bir er görme-dim", diye düşüncelelere dalmıŐtı. O sırada balifelerden bir geldi; İsmail'e "Tut Şu atı", dedi ve Kızılcavalvet'in kapısına var-dı. O aziz kişinin, Hünkâr'ın karşısında oturduğunu gördü. Tam bu anda Hün-kâr; ne yapalım "Hızır"ım ulu Tanrı seni bu iŐe koŐmuş, Tanrı kullarını zordan kurtarman gerek; Şu anda Karadeniz'de bir gemi batmak üzere, seni çağırıyorlar; sobbetine can atıyoruz ama ne çare, tez imdatlarına yetiş; Tanrı izin verirse yine Őerefleniriz diyordu.

Hızır Peygamber hemen kalktı. Saru İsmail dıŐarıda atı tuttu. Hızır dıŐarı çı-kanca İsmail Hızır'ın üzengisini öptü. Hi-zır atını sıçrattığı gibi at, bir adımını Su-lucakaraböyük'ün üstüne bastı, öptü bir adımda güneşle birlikte dolunay oldu ve gözden yitti; yalnızca karŐıdan nalının parıltısı göründü.

Saru İsmail, buzura varıp gördüğünü anlatarak; "Erenler Şab'ı, bu giden aziz kimdir?. Diye sorunca; Hünkâr, kardeşimiz Hızır Peygamber'dir. Karadeniz'de bir gemi batmak üzereydi, oraya imdada koştu; O'nun yürüyüşü böyledir; dedi.

Saru İsmail, Hızır'ı gördüğüne çok sevinmişti." (Vilayetname; Hacı Bektaşî Veli; Hazırlayan; Esat Korkmaz; Ant Yay, 1995, sayfa 140)

Bu söylenceye baktığımızda, tüm insanlığın hizmetine koşan, insanlığın iyiliği için çalışan, herkesin zorlukları aşmasında yardımcı olan bir gizli kahramanla karşı karşıya olduğumuzu görürüz. Bu olay somut olarak yaşanmış bir olay değildir. Bu aslında insanların birbirleriyle yardımlaşma içinde bulunmaları gerektiğini vurgulayan bir "imgesel tasarım"dır. Bu tasarımda insanın özünde var olan; iyiliğin, güzelliğin, yardımseverliğin, güvenirliliğin, paylaşımın... düşüncede bilince çıkarılmıyından başka bir şey değildir. Bu durum karşıtların çatışmasında, insanın erdemli yönlerinin kurgulanmasının ve onların ge-

rektiği zaman kullanıma, uygulamaya sokulmasının anlatımıdır. Bellekte ve özde olanın açığa çıkarılmasıdır.

Hızır, insanın iyi ve güzel yönlerinin açığa çıkan, somuta, uygulamaya dönüştürülen, ete kemiğe büründürülen kimliğidir.

Hızır, gerçekte somut ve bedensel olarak yaşayan bir varlık değildir. Hızır, “*gizil nesnellik veya potansiyel*” olarak var olan insani değerlerin her hangi bir insanda açığa çıkması ve o insanda beden bulmasıdır. Bu durumda herkes “*Hızır*” olabilir. Halk arasında “*Hızır gibi yetiştin*” deyiminin gerçekliği de bunu açıklar.

Hızır, insanların; gerçekleştirilemeyen; isteklerin, dürtülerin... Gerçekleşmesine, nesnelleşmesine dönük duyulan özlemlerin belirgin bir şekilde açığa vurulmasıdır. İnsan bilincinde var olan geleceğe dönük umudunun gerçekleşmesini sağlayan bazen düşsel bir varlık ve bazen de “kutlu” bir kimliktir.

Hızır, dondan dona giren, her zaman her yerde olabilen, herkesi duyabilen, an-

lık süreçlerde çağırının yanında olabilen... Doğaüstü bir kişiliktir. Ona kimliğini insan verir.

Hızır imgesi her zaman “*aksakallı, nur yüzlü ve boz atlı*” bir ermiş, bir evliya olarak düşünülmüştür. Bu bir bilgedir.

Hızır bazen, bembeyaz ve uzun sakalları, beyaz elbiseler içinde ve elinde beyaz bastonuyla dolaşan; insanlara babacan bir tavırla yaklaşan ve herkese yol gösteren bir bilgedir.

Hızır’ı insan kendisi yaratır. Özlemini, düşlerini, yönünü, gidişini, seçişini, başarısını, ilerlemesini....sağlayan “*ber ne güçse*” onun adı “*Hızır*”dır. Düşsel bir varlık ve imgesel bir tasarım olarak açığa çıkar.

Hızır, halk arasında her dönem yaşatılan “*mitolojik, simgesel*” bir “*mistik*” kimliktir. İnsanların, toplumların kurtuluş umudunu yaşatan bir kimliktir bu. Tüm iyilikler, güzellikler Hızır’a yüklenir. İnsanlar istedikleri bir şeye ulaştıklarında bu amaca varmaya yardımcı olan “gizil bir gücün” yardımını var sayarlar. İşte o “*gizil*

güç Hızır'dır. Bu aslında düşünölen ve istenilen sonucun alınması durumunda ulaşılan sevincin düşünöcede bedenleşmesi ve karşılık bulmasıdır.

Halk inancında insanlar üç kez "*Hızır Yetiş*" deyip yardıma çağırıldıklarında; Hızır o insanların yardımına koşar ve onları, hırsızlıktan, hastalıktan, akrepten, yılan-dan, çayandan, yoksulluktan... vs. kurtarır inancı egemendir.

Hızır, gittiği yerde bereket saçan, bolluk ve verimlilik sağlayan bir imgeyle anımsanır ve insanların belleklerinde bu yönüyle "*beden*" bulur.

Hızır'ın bastığı yer yeşillenir, gezdiği yerler bereket sunar, dokunduğu insan şifa bulur...vs. Bu inançlar yüzyıllardır sürmekte ve gelecekte de sürecektir.

Bu durum aslında insanların bilinçlerinde ve gönüllerinde geçirdikleri özlemlerin, istemlerin dışı vurmaşı ve kimliklenmesidir.

Hızır, halk arasında ki kimliğiyle; bilge, veli ya da yüce bir kişiliktir. Çünkü onun her

zaman zorda kalanlara yardım etmek gibi bir öz görevi vardır. Aslında bu görevi halkın ortak bilinci ve ortak istenci yaratmıştır.

Hızır, toplumsal yaşamda adalet ve güvencenin de sembolü olmuştur. Haksızlığa uğrayanları "*Hızır belanı - cezanı - versin*" dediklerini ve burada haksızlığa uğrayanların Hızır'a sığındıklarını görüyoruz. Burada Hızır'a aynı zamanda insanın psikolojisini rahatlatan bir işlevi yüklendiğini görmekteyiz. Kişi uğradığı haksızlığı bir başkasına havale ederek kendisini huzura kavuşturmaktadır ve rahatlamaktadır.

Hızır, Anadolu insanı için her zaman doğru, çalışkan, her yerde hazır - nazır, adaletli, yardımsever, dar günde imdada anında yetişen, *Bilge, Ulu, Eviya* veya *Derviş* tir.

Alevilikte Hızır, Hz. Ali'nin don değiştirmiş biçimidir. Çünkü Alevi öğretisinde, veli, derviş, pir, mürşit... gb. Ulular kutsal olarak görülür. Bunlar her zaman insanlara yardımcı olurlar. Hz. Ali'de Hızır'ın kendisidir yani Hızır'dır. Bu nedenle de

Aleviler de Hızır Kutsanır ve adına üç gün oruç tutulur.

Hicri takvim de 31 Ocak ve 2 Şubat tarihlerine rastgelen Hızır Orucu; Miladi takvim de 13-14-15 Şubat tarihlerinde tutulur. Hicri takvimle Miladi takvim arasında bir yılda 11 gün fark vardır. Bundan dolayı da eski tarihle yeni tarih arasında uyuşmamazlık bulunur.

Hızır; halk inancında ve halkın bilincinde ölümsüz olduğuna inanılan; darda kalanlara yardımcı olan; zor durumda ki insanların kurtarıcısı konumunda bulunan imgesel ve söylencesel bir ulu kişidir. Kimi zaman Hızır Aleyhisselam (*Selam (iyilik, esenlik) onun üzerine olsun*); kimi zaman Hızır Nebi ve kimi zamanda Hızır Peygamber olarak anılan bu imgesel kişi dirimsel (*bedensel*) bir kimlikle değil; tinsel bir kimlikle bilince yansır. Hızır her zaman gizli bir kahramandır. Halk, Hızır'ın ölümsüzlük suyunu içtiğine inanır. Bundan dolayı da insanlık var olduğundan bu yana Hızır vardı ve insanlık var olduğu sürece de var olmayı sürdürecektir.

Hızır, halk bilgeliğinin, halk yaratımının bir ürünü olarak kendisini soyuttan somuta taşır. İnsanın yaşadığı her mutlu olay da imgesel bir tasarımla "Hızır" ete kemiğe büründürülerek bilince taşınır ve yaşanan olayla "somutlaştırılır." Bu somutluk o kadar belirginleşir ki; iyilik yapan bir insana "Hızır" imgesi yüklenir. Yardım yapan bir kişi "Hızır"la özdeşleştirilir. O halde "Hızır" insanın özünde taşıdığı tüm erdemli davranışların dışı yansıyan uygulamaları olarak karşımıza çıkar.

Hızır, hiç kimseye "kötülük düşünmeyen, bencilliği aşmış, paylaşımcı, koruyucu, güven verici, zenginlik yaratıcı ve bereket sunucu... bg. Bir kimlikle bütünselleşmiş yardımsever biridir.

Zorda kalan, hasta olan veya yardıma gereksinim duyan bir insan eğer bulunduğu olumsuz koşullardan herhangi bir nedenle kurtulursa; o kişi için "Hızır gibi yetti, Hızır gibi eli var, Hızır gibi yardımsever, Hızır gibi kurtarıcı...vs. gibi deyimler kullanılır. Bu durumda "Hızır" kutsal bir kişiliktir. Zaten, halkın onu Peygam-

ber, Nebi, Veli... olarak anması da bunu göstermektedir.

Hızır inancı birçok halkın ortak inancı olarak gelişmiştir. Orta Asya'da, Orta Doğu'da bu inanç yaşatılmaktadır. Hızır inancının ilk kez Mezopotamya'da ortaya çıktığı sanılmaktadır. Bu inanç daha sonraları Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanlık inancına da geçerek geniş bir alana yayılmıştır.

İnsanların ölüm karşısında ki çaresizliği ve ölümsüzlüğü bulmaya çalışmaları ve bu konuda başarıya ulaşamamaları sonucunda; ölümsüzlüğün soyut alana, imgesel alana çekilmesi ve insan bilincinde bu görüşün bir "özleme" dönüşmesi; Hızır'a yüklenen "ölümsüzlük tasarımıyla" insanın tinsel rahatlığa kavuşmasının "Hızır" anlayışında çok önemli bir yeri vardır. İnsan yaşamda gerçekleştiremediği özlemlerini, başka birisine yükleyerek kendisini geleceğe veya sonsuzluğa taşır. Hızır inancı da insanın kendisini "sonsuzluğa" taşımasının bir yoludur. Hızır inancı, imgeseldir, tinseldir ve soyuttur. İnsan ancak elde

ettiği iyi sonuçlardan sonra Hızır kültünü bilincine taşır. Bilince taşınan ve dışa yansıtılan bu sonuç "Hızır"ı bedenleştirir.

Hızır inancının doğanın canlanmasıyla da bir bağlantısı bulunmaktadır. Bilindiği gibi halk arasında Cemre (*kor gibi ateş anlamına gelir*) olarak bilinen ve önce havanın, sonra suyun ve sonrada toprağın ısınması olarak değerlendirilen bir inanç vardır. Bu inanca göre kış mevsiminin bitmesini cemre sağlar. Bunun içinde sıcaklık belirli aralıklarla dünyamıza iner. Sıcaklığın yeryüzüne inmesi üç şekilde gerçekleşir. Birinci Cemre havaya (19-20 Şubat), İkinci Cemre suya (26-27 Şubat) ve Üçüncü Cemre de (5-6 Mart) toprağa düşer. Her cemrenin düşüşüyle hava sıcaklığı artar, cemrelerin arasında ise sıcaklıkta küçük bir düşüş görülür (*Ana Britannica, 1986*). Bu tarihten itibaren toprak uyanır ve canlanır. Burada Ateş, Hava, Su ve Toprağın birleşmesi sonucu doğanın canlanması anlatılmaktadır. Hızır, doğanın bu buluşmasını sağlayan güçtür. Abı hayattır. Yani dirililik suyunu veren, yaşamı yeniden ortaya çıkaran, ölümsüz güçtür.

Hızır, dört elemanı (*ateş, bava, su, toprak*) birleştiren ve bu elamanların birleştirilmesiyle yaşamı yeniden var eden sonsuz enerjinin de düşsel bir tanımıdır.

Hızır, aynı zamanda Alevi-Bektaşî öğretilerinde ve inancında kutsal olarak kabul edilen, Atalar, Dağ ve Irmak kültürlerinin bir yansıması olarak bu kültürleri var edici ve onları ölümsüzlüğe taşıyıcı güç olarak da görülür.

Hızır, tasavvufta, insanları aydınlatan mürşittir, pir'dir. Buna göre aydınlanan, aydınlatan ve çevresine "ışık" saçan insan Hızır'dır.

Hızır inancı özellikle Alevi öğretilerinde ve inancında çok yoğun bir şekilde yaşatılır. Bu nedenle "*Hızır Orucu*" tutulur. Bu oruç üç gündür. Dördüncü gün bayramlaşılır. Cem ayinleri düzenlenir. Hızır'la ilgili görüşler açıklanır, şiirler okunur ve deyişler söylenir.

Bir inanca ve söyleneceye göre; Hızır orucunun üçüncü gün gecesi gençler tuzlu çörekler yerler. Ama su içmezler. Gece

Hızır, dört elemanı (*ateş, bava, su, toprak*) birleştiren ve bu elamanların birleştirilmesiyle yaşamı yeniden var eden sonsuz enerjinin de düşsel bir tanımıdır.

Hızır, aynı zamanda Alevi-Bektaşî öğretisinde ve inancında kutsal olarak kabul edilen, Atalar, Dağ ve Irmak kültürlerinin bir yansıması olarak bu kültürleri var edici ve onları ölümsüzlüğe taşıyıcı güç olarak da görülür.

Hızır, tasavvufta, insanları aydınlatan mürşittir, pir'dir. Buna göre aydınlanan, aydınlatan ve çevresine "ışık" saçan insan Hızır'dır.

Hızır inancı özellikle Alevi öğretisinde ve inancında çok yoğun bir şekilde yaşatılır. Bu nedenle "*Hızır Orucu*" tutulur. Bu oruç üç gündür. Dördüncü gün bayramlaşılır. Cem ayinleri düzenlenir. Hızır'la ilgili görüşler açıklanır, şiirler okunur ve deyişler söylenir.

Bir inanca ve söylenceye göre; Hızır orucunun üçüncü gün gecesi gençler tuzlu çörekler yerler. Ama su içmezler. Gece

düşlerine giren ve kendisine su veren kişiyle evleneceklerine inanırlar.

Bir başka inanca göre ise; yine Hızır Orucunun üçüncü günü akşamı gece bir bezin veya tepsinin üzerine un konulur ve Hızır'ın gelip bu una dokunarak bir işaret bırakması beklenir. Eğer Hızır eve uğrayıp bir işaret bırakırsa o eve bereket, sağlık ve düzen geleceğine inanılır. Hızır'ın dokunduğuna inanılan undan Kömbe (*Köy Çöreği*) yapılır. Buna "*Hızır Lokması*" denir. Ekonomik gücü olanlar kurban keserler.

Hızır orucunun tutulduğu günlerde, doğaya sevgiyle yaklaşılır. Çiçekler koparılmaz. Bağda-bahçede çalışılmaz. Tarlaya gidilmez. İçki içilmez, kumar oynanmaz.

Kuru baklagiller bazen bir torbaya bazen bir tabağa konularak, balkonlara asılır veya dışarıya konulur. Eğer bahçede ağaç varsa ağaca asılır. Bununla eve bereket geleceğine inanılır.

İnsanlar birçok dileklerde bulunur. Kişiler neyin gerçekleşmesini istiyorlarsa

onunla ilgili dileklerini kağıda yazarak, kapının eşiğine, denize, suya...vs. bırakırlar.

Kimileri akşamdan ellerine kına yakarlar.

İnsanlar çeşitli yiyecekler hazırlayarak birbirilerine sunarlar.

Küs olanlar banşırırlar veya banştırırlırlar.

Kimileri ateşin üzerinden atlar. Ateş aynı zamanda bir arınma aracıdır.

Hızır Orucunun üç gün olmasının nedeni tam bilinmemekle birlikte bunun:

- 1- Türkler'de (*Atalar Kültü, Su Kültü ve Ateş Kültü*) olmak üzere bu üç Kült'lerin kutsanması ve herbiri için birer gün oruç tutulması olabilir....
- 2- Cemre'nin yani ısının üç elemanla birleşmesi ve onları bir araya getirmesi (*yani sıcaklığın önce Hava, sonra Su ve sonra da Toprakla birleşmesi ve bunun sonunda canlılığın başlamasının*) adına her biri için (*Hava+Su+Toprak=Sıcaklık*) oruç tutulması olabilir.

3- Yine söylenceye göre Hz. Ali ve Hz. Fatma'nın çocukları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in hastalanması nedeniyle tuttıkları üç günlük oruç nedeniyle Hızır Orucunun üç gün tutulduğu inancı egemendir. Bu oruç, Hz. Ali ve Hz. Fatma'nın akşam tam oruçlarını açacakları sırada; birinci gün *yoksul*, ikinci gün yetim ve üçüncü gün ise bir *tutsağın* gelip onlardan yemek istemeleri sonucunda aç kalmaları ve onlara yiyeceklerini sunmaları adına üç gün oruç tutulduğuna inanılır. Bu durumu kutsamak adına da Aleviler üç gün oruç tutarlar. Üçüncü neden bu olabilir....

Ama ne adına olursa olsun, Hızır'ın halk tarafından algısı onun kurtarıcı, yardımsever ve zorda kalanların imdadına yetişiyor olmasıdır.

ŞİİRLERDE HIZIR VE HIDIRELLEZ

Anadolu Aleviliğinde Hızır Kültü çok önemli bir yer tutar. İnsanın kendisini tut-saklıktan kurtarması, özünü kavraması ve kendisini kurtuluşa taşıması için tasarımlara başvurur. Söylenceler üretir. Bu söylenceler genelde insanın korkusunu, yalnızlığını, başarısızlığını, çekingenliğini beyninde tasarladığı bir ulu kimliğe başvurarak kendisini kurtuluşa taşır. İnsan ancak bu bastırılmış ve açığa çıkamamış olan duygularını aşmak ve bu duygu tut-saklığından arınmak ve kendisini kurtaracak bir beden bulmak için başvurduğu bir yöntemdir. İnsan, nesnel olmayan, gizemli ve kimliği belirsiz bir sanal kimliğe beden vererek onu nesnelleştirir. İnsanlar,

bu nesnellik yüklediği yani beden verip dirimsel kıldığı, maddeleştirdiği bu sanal kimlikli ulu kişiye, isteyip de başaramadığı tüm özelemleri, düşünceleri, korkuları ve davranışları olağanüstü bir anlatımla yükler. Ve bunu başardığında da ruhsal bir erinçe ulaşır. Kendisini rahatlamış hissederek.

Hızır gibi imgesel ulu kişilikler yaratılarak onlara "*kutsallık*" da yüklenir. İnsanlar o ulu kişiyi ölümsüz kılarlar. İşte Hızır'da böyle ölümsüz bir kimlikle donatılmış ve kimsenin yapamadığı şeyleri yapabilen bir kimlikle bedenleştirilmiştir. Bu olguyu gerek halkın inançlarında ve gerekse ozanlarımızın dizelerinde açıkça görmekteyiz. Hızır, olmazları olduran, zorları başaran, umutları boşa çıkarmayan, doğaya canlılık veren, insanın her yerde yardımcısı olan...vs. bir olağanüstü kişilik olarak anılır ve belleklerde bu yönleriyle açığa çıkar.

Hızır, birçok ozanın deyişlerinde, dizelerinde yer almış; yüceltilmiş ve ululanmıştır. Özellikle Alevi-Bektaşî ozanlarının

dizelerinde Hızır, bazen Hz. Ali, bazen Hünkar Hacı Bektaş Veli...v.s. donuyla (bedeniyle) görüldüğüne inanılır ve tüm insanlığa yardım etmek için dünyaya geldiği söylenir.

Bu anlamda:

Hızır, yolda kalanların yoldaşdır.

Hızır, zorda kalanların baldaşdır.

Hızır, yetimlerin kardaşdır.

Hızır, yoksulların vardaşdır.

Hızır, gönüllerin sırdaşdır.

OZANLARIN DİZELERİNDEN HIZIR

Örnekler;

YUNUS EMRE bu dünyada

İki kişi kalır derler

Meğer Hızır-İlyas ola

Ab-ı hayat içmiş gibi

(Türk Edebiyatı Tarihi; Atilla Özkırımlı;
Cilt 1; Sayfa 666)

Burada Yunus; Hızır ve İlyas'ın ölümsüz olduğunu; tüm insanlar ölse de, Hızır ve İlyas'ın ölmeyeceğini belirtiyor.

Gerçektende Halk arasında ki inanca

göre Hızır ve İlyas iki kardeştirler. İkisi de aynı öz görevle davranır. Hızır ve İlyas (*Hıdırellez*) insanlara iyilik için uğraşan düşsel iki ulu insandır. Ama birisi karada yaşayanlara (*Hızır*), diğeri ise denizde yaşayanlara (*İlyas*) yardım eder. Bunlar iki yılda bir kez bir araya gelir. İnanca göre Hızır ve İlyas bir araya geldiğinde yaz mevsimi başlar. Hızır ve İlyas'ın birleştiği tarih "*Hızır günû de denilen*" 6 Mayıs'tır. Mayıs ayı doğanın en çok devindiği dönemdir. İnsanların güneşle daha çok buluştuğu, eğlendiği, dinlendiği bir dönemdir bu dönem. Doğa yeniden canlanarak ölümsüzlüğünü ortaya koyarak değişim ve dönüşümüne süreklilik katmaktadır. Ab-ı Hayat, doğanın devindirici ve dönüştürücü gücüdür. Bu güç sonsuzdur. Ozanın dilinde bu ölümsüzlük suyu olarak yansımıştır.

Hızır ile İlyas bizim yoldaşımızdır

Ne zerrece gündən ne bod soydanız.

(Abdal Musa) (Atilla Özkırmılı; age; sayfa 666)

Abdal Musa bu dizelerde; Hızır ve İlyas'ın yoldaşı olduğunu; yani aynı felsefeyi, aynı inancı, aynı görüşleri ve aynı davranışları benimsediklerini; ama asla bencil olmadıklarını, kendilerini üstün görmediklerini ve tüm insanları eşit gördüklerini belirtmektedir. Bu düşüncede Hızır'a, paylaşımcı, olgun, kendini bilen, benliğini aşan bir insan imgesi verilmektedir. Kendisini düşünen, doğayı hoyratça kullanan ve sevgisizliği yaşam biçimi olarak gören insanların davranışına gösterilen bir karşı duruştur bu duruş.

Dileyin Mevla'dan misafir gele

Yavan yaşık demen, yüzünüz güle

Büyük küçük onu bep Hızır bile

Mibman kardeş sefa geldin merbaba

(Kul Himmet) (Atilla Özkırımlı; age Sayfa 666)

Kul Himmet; evine gelen konuğu güler yüzle karşılıyor. Ev halkından da gelen

her konuğa güler yüz ve iyi davranışlar sergilemesini istiyor. Misafir “*umduğunu değil, bulduğunu yer*” Atasözünde ki gibi; yemeğin yavan, yağlı olması önemli değil, önemli olan gelen insanın kardeşçe, dostça karşılanmasıdır diyor. Gelen kişiyi “*Hızır*” olarak görmek ve ona iyi davranmak Anadolu insanının en temel davranış biçimlerindedir. Eve gelen konuk kim olursa olsun, o dostça karşılanır. Eve gelen hiçbir konuğa kimliği ve kişiliği sorulmaz. Her şeyden önce gelen insandır. İnsana sevgi göstermek en temel davranış olmalıdır. Sevgi, Hızır inancıyla da örtüşen bir değerdir.

Boz atlı Hızır'ı yoldaş eylesem

Varıp efendime düşemem'm'ola

(Pir Sultan Abdal; (Alevilik; İnanç, Edep, Erkan; Mehmet Yaman; Garip dede Türbesi Yay. 2001 sayfa; 273)

Boz atlı Hızır, beyaz atıyla görünmez olur. Beyaz ona gizemsellik katar. Beyaz anlık, duruluk, açıklık ve saflıktır.

Beyaz, birçok rengin biraraya gelmesiyle oluşmuş bir görünütünün adıdır. Bu görüntüde kirlilik bulunmaz. Beyaz görüldüğü gibidir. Dışından baktığında da içini görürsün. Olduğu gibidir. Tüm ana renkler bir araya gelmişler ve beyazı oluşturmuşlar. Beyaz, çokluğun tekliği oluşturması gibi, beraberliğin, birlikteliğin, güçlülüğün de simgesidir.

Beyaz parlak ve görkemlidir. İnsan bilincinde çok hoş bir görüntü ve temizlik duygusu yaratır. Genel olarak beyaz saflığı, temizliği ve el değmemişliği simgeler. Beyaz hak ve adaletin de simgesidir. Beyaz sayfa açmak, katışıkşız, sorunsuz, karmaşıkşız bir durum var etmek anlamına gelir. Gelinliklerin ve gelin odalarının beyaz olmaları saflığın ve bakireliğin simgesi olduğu kadar, aynı zamanda da yeni başlangıçların, geçmişin unutulması herşeye yeniden başlamanın göstergesidirler. Beyaz aynı zamanda bilgeliği ve sonsuzluğuda belirtir.

Pir Sultan Abdal; bu dizelerde insan bilincinin algılamayacağı bir hızla koşan

beyaz atlı Hızır'ı kendisine yoldaş kılıp sevdiği Pir'ine, Mürşidi'ne ulaşmayı istiyor. Onu en hızlı ve güvenli bir şekilde Hızır'ın yapabileceğini söylüyor. Çünkü beyaz aynı zamanda anında gözden yiten bir renktirde. Hızır'ın beyaz bir ata binmesi onun temiz, saf, arı, iyi ve güzel duygular taşıdığına ilişkin bir imge yüklenmek istenmesindedir. İmge, bir şeyi düşünce- de bedenleştirmektir.

Mubammed Ali'nin ilmi aşkına

Yetiş carımıza Hızır, ya Hızır

Yardımeyle düşkün ile şaşkına

Yetiş carımıza Hızır ya Hızır.

(Cafer Gangozade) (Ali Durmuş GÜL-
ÇİÇEK;

Alevilik (Bektaşilik, Kızılbaşlık ve On-
lara Yakın İnançlar) Cilt. 3; Etnographia
Anatolica Yay. 2004 sayfa 1229)

Burada ozan, Hızır'ı Hz.Ali'nin güttüğü
yolu güden, onun bilgisiyle dolan ve

onun davranışını benimseyen bir donanımla karşımıza çıkıyor. Bu dizelerde ozan, Hızır'ı, yardıma çağırıyor ve düşüklünlere, zayıflara, kendisini koruyacak güçten yoksun olanlara, yolunu, yöntemini şaşıranlara yetişmesini ve yardım etmesini istiyor. Ozana göre, Hızır, hızdır, anlıktır, herkese anında yetişendir ve bu yönüyle herkese yardım edendir. Bunun içinde Hızır'a bu işlevini yerine getirmesini dilemektedir. Ozan, Hızır ve yardım sözcüklerini birleştirerek, düşsel olan Hızır'ı, bedensel kimlikle açığa çıkarmaktadır.

Binbir adı vardır, biri de Hızır

Bu Hızır nerde çağırırsan orada bazır

Ali Padaişabtır, Muhammed Vezir

Bu fermanı yazan Ali değil mi?

(Pir Sultan ABDAL) (Ali Durmuş GÜLÇİÇEK;

Alevilik (Bektaşılık, Kızılbaşlık ve Onlara Yakın İnançlar) Cilt. 3; Ethnographia Anatolica Yay. 2004 sayfa 1229

Pir Sultan Abdal, Hz. Ali'yi Hızır donuna giren bir evliya olarak görmektedir. Hz. Ali'nin binbir ismi olduğunu ve bunlardan birisinin de Hızır olduğunu belirterek Hz. Ali'ye olağanüstülük yüklemektedir. Hz. Ali'yi yetkin, Hz. Muhammed'i ise Hz. Ali'nin veziri olarak gördüğünü belirtmektedir. Bilindiği gibi Vezir, Padişah'ın yardımcısıdır. Pir Sultan Abdal, Hızır'ın tanımını vererek, "*nerede çağırırsan orada bazı*" diyerek, halkın Hızır algılamasını dile getirmektedir. Bu dizlerde Hızır'a Tanrısal bir güç verilmektedir. Tanrı, her yerde olan, her durumda bulunan ve nerede çağırırsan oraya ulaşan bir güce sahiptir. Bu sıfatlar Hızır'a ve Hızır üzerinden Hz. Ali'ye yüklenmiştir. Ozan, Hızır donuyla ortaya çıkan Hz. Ali'nin her zaman her yerde herkese iyilik yapmak için hazır olduğunu söylüyor. Hızır, her yerde insanların yardımına koşan iyiliksever, yarımsever, insansever, doğasever... bir simgesel kimlikle tanımlanıyor.

Gediğin başında baktım geriye

Biri binmiş Kır'a, biri Doru'ya

Birini benzettim Merdan Ali'ye

Yürü Sultan Hızır car günüm geldi

Yetiş Şah-ı Merdan car senden kaldı.

(Deli DERVİŞ) (Ali Durmuş GÜLÇİ-
ÇEK; Alevilik (Bektaşılık, Kızılbaşlık ve
Onlara Yakın İnançlar) Cilt. 3; Etnograp-
hia Anatolica Yay. 2004 sayfa 1229)

Ozan, iki atlı gördüğünü bu kişilerden birisinin Kır At'a, diğerinin ise Doru renk-
li bir At'a binmiş olduğunu belirtmektedir
Kır beyaz anlamına gelmektedir. Kır At,
beyaz at demektir. Doru renk at ise göv-
de kahverengi, yele, kuyruk ve ayakların
uçları siyah olan at demektir. Ozan Kır
At'a binmiş olan'ı Hızır'a benzetmekte ve
Kır At'ının da Hz. Ali olduğunu söyle-
mektedir. Burada Hz. Ali'ye "Yetiş Şah-ı
Merdan" diyerek, Hızır'la Hz. Ali'yi özdeş
kılmaktadır. Şah-ı Merdan Hz. Ali'nin isim-
lerinden birisidir ve yiğitlerin, mertlerin,
korkusuzların en yiğidi, en merdi ve en
korkusuzu anlamına gelmektedir. Ozan,
Hz. Ali'den Hızır donuna girip, herkese,

zorda kalanlara yardım etmesini istemek-
te ve tüm bu güzel değerlerin Hz. Ali'den
kaldığını söylemektedir.

Ebli iman eyler, ikrar sebatı

Kendinde seyreder sıfatı, zatı

Hızır ile içer ab-ı bayatı

Hızır İlyas Şab-ı Merdan Ali'dir.

(Şükrü Metin Baba) (M.Tevfik OYTAN;
Bektaşiliğin İcyüzü Demos Yay. 2007 say-
fa 388)

Şükrü Metin baba; iman etmesini bi-
lenler, yani bir şeye inananlar, inandıkları
her neyse ona gönülden inanmalılar ve
inançlarında ödün vermemeliler demek-
tedir. Hz. Ali'nin Hızır sıfatıyla ortaya çıktı-
ğını onun zati'nin sıfatlarında beli olduğu-
nu; Hz. Ali'nin ölümsüzlük suyu içtiğini;
Hızır'ın da bu niteliklere sahip olduğunu
belirtmektedir.

Hızır ve İlyas inanca göre iki kardeşir-
ler. Bunlardan biri karada zorda kalanlara

diğeri ise denizde zorda kalanlara yardım ederler. Her ikisinin de 6 Mayıs'ta bir araya geldiğine inanılır. İşte o günü yaz ayının başlangıç günü olarak kabul görür, ayrıca bu iki bilgenin bir araya geldiği gün de doğanın canlandığı yönünde bir inanç egemendir.

Hızır bitkilerin ve bereketin; İlyas ise suların ve hayvanların koruyuculuğunu yapar. O günü dilekler gerçekleşir, hastalar iyileşir ve her şey olumlanır. Ozan bu durumlara vurgu yapmakta Hızır-İlyas'ın Hz. Ali olduğunu belirtmektedir. Ali Kült'nn Alevi inancında ki aşamayı göstermesi açısından çok önemli bir görüştür bu.

Kült: Tapınmadır.

HIZIRLA İLGİLİ DEYİMLER, SÖZLER....

- *Her vaktini bazır bil, ber gördüğün Hızır bil.*
- *Hızır gibi yetişti.*
- *Hızır yoldaşın olan.*
- *Kul bunalmayınca, Hızır yetişmez.*
- *Yetiş carımıza (yardımımıza) ya Hızır.*

Kaynaklar;

Büyük Larousse; Cilt 9; İlgili Madde.

Güşçiçek, Ali Durmuş; Akevilik (Bektaşilik, Kızılbaşlık ve Onlara Yakın İnançlar) Cilt. 3;

Etnographia Anatolica Yay. 2004

Korkmaz Esat; Alevilik ve Bektaşilik Terimler Sözlüğü; Anabtar Yay. 2005

Korkmaz, Esat; Vilayetname; Hacı Bektaşî Veli; Hazırlayan; Ant Yay. 1995, sayfa 140)

Oytan M. Tevfik; Bektaşiliğin İcyüzü, Demos Yay. 2007

Özkırımlı, Atilla; Türk Edebiyatı Tarihi Cilt. 1; İnkılâp Yay. 2004

Yaman, Mehmet; Alevilik; İnanç-Edep-Erkan; Garip Dede Türbesi Yay. 2001

Sensin bizim zahir-batın ulumuz
Aman medet mürvet Pir Hacı Bektaş
Her taraftan sana çıkar yolumuz
Ali'sin bir adın var Hacı Bektaş

Seni sevdik senden yana yıkıldık
Münkirlerin kesretinden sıkıldık
Her birimiz künc-i gamda tııldık
Yetiş bu imdada er Hacı Bektaş

Şahların şahısın, Zat-ı Ali'sin
Her ilmin kanısın, Şah-ı Veli'sin
Abdal Musa kendi Kızıl Deli'sin
Abdalların başı der Hacı Bektaş

PIR SULTAN ABDAL'IM sana dayandım
Uyur idim himmetinle uyandım
Hep isteyenlere verdin inandın
Benim de muradım ver Hacı Bektaş

Pir Sultan ABDAL